

แนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ทหารในการ เสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์

กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

Guidelines for the Role and Functional Development of the Military Museum in Reinforcing Patriotism: A Case Study of Royal Thai Army Museum in Honor of His Majesty the King

อริสท์ เหล่ายัง¹ และวิจิตรา ศรีสอน²

Aris Lawyang¹ and Wijittra Srisorn²

Received : November 2, 2021 Revised : November 4, 2021

Accepted : December 16, 2021

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ตลอดจนแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยและหน้าที่ดังกล่าว โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 2 กลุ่ม รวมทั้งหมด 20 คน ได้แก่ กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ และกลุ่มผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดระเบียบ เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญ และคุณลักษณะของข้อมูล ขณะเดียวกัน ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้นำ

¹ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา Master of Political Science Program in Politics and Government, College of Politics and Government, SuanSunandha Rajabhat University. E-mail: s59463825008@ssru.ac.th

² วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา College Politics and Government, Susan Sunandha Rajabhat University. E-mail: wijittra.sr@ssru.ac.th

ข้อมูลมาดำเนินการตรวจสอบซ้ำ (Member Checking) โดยการตรวจสอบความตรง (Validity) และการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับถูกต้องตรงกับความ เป็นจริง และเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร หลักฐาน (Documentary research) ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เนื้อหา ภายใต้กรอบการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) ที่ได้กำหนดไว้ ประกอบกับแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) บทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้าง อุดมการณ์ความรักชาติ 2) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ และ 3) แนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้าง อุดมการณ์ความรักชาติ ผลการศึกษาพบว่า 1) บทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิม พระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติได้สะท้อนผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ การ จัดเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านการทหารและภาพเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ตลอดจนการ ส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ทหารซึ่งถ่ายทอดผ่านการจัดแสดงศิลปวัตถุตั้งแต่สมัยโบราณ จนกระทั่งถึงปัจจุบันที่แบ่งออกเป็น 5 ห้อง ในแต่ละห้องล้วนสะท้อนถึงการเสริมสร้างอุดมการณ์ ความรักชาติในมุมมองที่หลากหลาย 2) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ดำเนินการครบถ้วนทั้ง 7 ด้าน ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ อันประกอบด้วย ด้านโครงสร้างการ จัดการ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านพันธกิจ ด้านนโยบาย ด้าน จริยธรรมกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และด้านการวางแผน และ 3) แนวทางการพัฒนาบทบาท และหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาตินั้น สอดคล้องกับหน้าที่สำคัญ 8 ประการ โดยเฉพาะหน้าที่ในการรวบรวมวัตถุ ซึ่งเป็นหน้าที่ประการ แรกของพิพิธภัณฑ์สถานที่ต้องรวบรวมวัตถุพิพิธภัณฑ์เพื่อนำมาจัดแสดง โดยพิพิธภัณฑ์กองทัพบก เฉลิมพระเกียรติจะเป็นการจัดแสดงศิลปวัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทหาร อีกทั้งยังได้ทำ หน้าที่ให้การศึกษาเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ทหารอีก ด้วย

คำสำคัญ (Keyword) : บทบาทและหน้าที่, พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ, พิพิธภัณฑ์ ทหาร, อุดมการณ์ความรักชาติ

Abstract

The objective of this study is to study the roles and functions of the Royal Thai Army Museum in Honor of His Majesty the King in reinforcing patriotism, the management of the Royal Thai Army Museum, and guidelines for the role and functional development of the Royal Thai Army Museum in reinforcing patriotism.

This study is a qualitative research. Data is collected from documentary research and in-depth interviews with 2 groups of key informants, namely those who are directly involved with the Royal Thai Army Museum such as the managements of the museum, the head of the museum, the historical officers and the curators, and those who are visitors of the Royal Thai Army Museum by using the information obtained from the interview to organize Compare the similarities and differences of individuals. including prioritization and characteristics of the data at the same time after each data collection The researcher used the data to perform a member checking by checking for validity and checking a triangle (Triangulation) to ensure that the information received is accurate and true and to verify the reliability of the information. including the information obtained from documentary research, as well as information obtained from interviews used to analyze the content under the research framework (Conceptual Framework) that has been defined together with various related concepts Then presented to answer the objectives of this research. The analysis was divided into 3 topics, namely 1) the roles and duties of the Royal Thai Army Museum in enhancing the patriotic ideology 2) the management of the Royal Thai Army Museum and 3) Guidelines for the development of roles and duties of the Royal Thai Army Museum in enhancing the ideology of patriotism

The results show that 1) Roles and functions of the Royal Thai Army Museum in reinforcing patriotism is reflected through the exhibition of museum objects such as the collection of military historical data and images of important past events as well as the promotion of knowledge of military history, which is delivered through the exhibition of artifacts from the past to the present. The exhibition is divided into 5 rooms, each of which reflects patriotic ideology from different perspectives 2) The management of Royal Thai Army Museum in Honor of His Majesty the King complete

the 7 functions of management, which include the management structures, teamwork, social responsibility, mission, policy, ethics, and museum management and planning. 3) The guidelines for the role and functional development of the Royal Thai Army Museum in reinforcing patriotism correspond to 8 important functions, particularly the duty of collecting objects. This is the primary duty of a museum which is collecting and displaying artifacts. The Royal Thai Army Museum displays artifacts related to military history. It also serves as an education tool to reinforce patriotic ideology through the exhibition of military objects.

Keywords: Role and Duties, Royal Thai Army Museum in Honor of His Majesty the King, Military Museum, Patriotic Ideology

บทนำ (Introduction)

ความขัดแย้งทางการเมืองไทยนับตั้งแต่วิกฤตการณ์ความขัดแย้งการเมืองแบ่งฝ่าย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 สู่วิกฤตศรัทธาของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ความแตกต่าง แตกแยก และขัดแย้ง ส่วนใหญ่มักเกิดจาก “อุดมการณ์” (Ideology) เป็นสำคัญ ซึ่งคำว่าอุดมการณ์นั้น แม้จะเป็นคำในเชิงนามธรรม แต่มักจะถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างมีสติและไม่มีสติ โดยผู้เล่นทางการเมือง (Sargent, 2009) ในทางกลับกันหากหยิบใช้อุดมการณ์ในการสร้างอัตลักษณ์ สร้างจิตสำนึก และความกลมเกลียวสมัครสมานสามัคคี ก็จะเป็นผลดีแก่ประเทศชาติและประชาชนโดยเฉพาะ “อุดมการณ์ความรักชาติ” (Ideology of Patriotism) ซึ่งโดยตัวมันเองนั้นเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มคนในชาติเดียวกัน อาจจะมีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ในลักษณะเดียวกันหรือร่วมกัน มีความเห็นพ้องต้องกันในการที่จะปรารถนาให้สังคมมีความสงบสุข และพร้อมใจกันเสียสละเพื่อความมั่นคงปลอดภัยและความพัฒนาก้าวหน้าของชาติ ทั้งนี้ ความรู้สึกรักชาตินั้นถึงแม้เป็นความรู้สึกภายในจิตใจของแต่ละบุคคล แต่มีอยู่จริงและสะท้อนออกมาในลักษณะที่เป็นพฤติกรรม ตามสถานการณ์ภัยคุกคามและกระแสปลุกเร้า (สิทธิชัย คัตตะพันธ์, 2558)

ประเด็นความท้าทายที่น่าสนใจต่อการสร้างอุดมการณ์ความรักชาติผ่านสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดบรรยากาศและการซึมซับแนวคิดเหล่านั้น เสมือนว่ากว่าจะเป็นชาติ บรรพบุรุษต้องแลกด้วยเลือด

เนื้อชีวิตจากอริราชศัตรู คงหนีไม่พ้นการถ่ายทอดผ่านการจัดแสดง “พิพิธภัณฑ์” (Museum) ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สามารถเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติได้อย่างน่าสนใจ เพื่อจำลองบรรยากาศวัตถุจัดแสดง และประวัติศาสตร์ของบุคคลผู้สร้างคุณูปการแก่ประเทศชาติ อันเป็นการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชาติบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการทหาร ซึ่งมักจะสะท้อนถึงความเสียสละของบรรพบุรุษไทย ในการกอบกู้ชาติบ้านเมืองแทบทุกยุคทุกสมัย ซึ่งปัจจุบันค่านิยม กระแสสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งปัญหาภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ ทำให้หลายประเทศต่างเห็นความสำคัญในการใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของชาติ ตลอดจนการปลูกฝังอุดมการณ์เสียสละและความสามัคคีของคนในชาติ

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันดีว่า “กองทัพบก” (Royal Thai Army) ในฐานะตัวแทนของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการเสริมสร้างอุดมการณ์ด้านความรักชาติ และทำให้คนไทยมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ อารังไว้ซึ่งความเป็นชาติ ศรัทธายึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความสามัคคีปรองดอง ภูมิใจ และเชิดชูความเป็นไทย ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนเคารพนับถือ และแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นไปตามบทบาทและภารกิจที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 52 ซึ่งภายในกองทัพบกนี้มี “พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ” (Royal Thai Army Museum in Honor of His Majesty the King) ที่ถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กองทัพบกได้กำหนดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนกลางของกองทัพบก เพื่อให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นสถานที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ ความกล้าหาญ ให้กับกำลังพลในกองทัพรวมถึงประชาชนที่สนใจเข้าเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่ภายในบริเวณกองบัญชาการกองทัพบก ถนนราชดำเนินนอก แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งกองทัพบกได้กำหนดให้เป็นสถานที่รวบรวมอนุรักษ์ เก็บรักษา จัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์และเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า และบริการข้าราชการทหาร พลเรือน และประชาชนทั่วไป ตลอดจนแขกต่างประเทศ นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ยังเป็นสถานที่ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับข้าราชการ ตลอดจนโน้มนำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจในบทบาทของกองทัพบก ในการป้องกันและรักษาอธิปไตยของชาติ (กองประวัติศาสตร์ทหาร., ม.ป.ป.)

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า การเสริมสร้างอุดมการณ์ด้านความรักชาตินับว่ามีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่จะส่งเสริมให้สังคมนั้น ๆ มีความรู้ความเข้าใจที่

เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีของชาติ มีความสามัคคีปรองดอง ภูมิใจ และเชิดชูความเป็นไทย อันเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของประเทศ ทั้งนี้ หนึ่งในการเสริมสร้างเพื่อให้เกิดอุดมการณ์ความรักชาติ คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่นำเสนอเรื่องราวสะท้อนประวัติศาสตร์ความเป็นไทย อันจะทำให้เกิดความซาบซึ้งและเกิดอุดมการณ์ความรักชาติขึ้นมาได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ รวมทั้งการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ และแนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ
- 2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน ในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ประกอบการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาจากผู้มีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยกำหนด เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 2 กลุ่ม ซึ่งมีการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ๆ ละ 10 คน รวมทั้งหมด 20 คน ได้แก่ 1) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ เช่น ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถาน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถาน นายทหารประวัติศาสตร์ และภัณฑารักษ์ และ 2) กลุ่มผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดระเบียบ เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล ขณะเดียวกัน ภายหลังการเก็บ

รวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาดำเนินการตรวจสอบซ้ำ (Member Checking) โดยการตรวจสอบความตรง (Validity) และการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารหลักฐาน (Documentary research) ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เนื้อหาภายใต้กรอบการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) ที่ได้กำหนดไว้ ประกอบกับแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) บทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ 2) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ และ 3) แนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

ผลการวิจัย (Research Results)

1) ผลการวิเคราะห์จากการศึกษาเอกสารในด้านบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติเป็นหน่วยงานราชการภายใต้การกำกับดูแลการบริหารงานของกองประวัติศาสตร์ทหาร สำนักนโยบายและแผนกรมยุทธการทหารบก โดยพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมีบทบาทและหน้าที่ ได้แก่ 1) ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ 2) รับผิดชอบในการเก็บรักษา การจัดทำทะเบียนควบคุมดูแลวัตถุพิพิธภัณฑ์ภายในพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ การตรวจสอบวัตถุพิพิธภัณฑ์ตามระยะเวลา ตลอดจนการขออนุมัติเพื่อยืมวัตถุพิพิธภัณฑ์จากกรมศิลปากรมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ 3) บรรยายและนำชมพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ 4) จัดนิทรรศการในโอกาสสำคัญต่าง ๆ 5) ค้นคว้า รวบรวม เผยแพร่ และบริการข้อมูลด้านพิพิธภัณฑ์ทหาร 6) เป็นเจ้าหน้าที่ในสำนักงานผู้ชำนาญพิเศษ ตามอนุสัญญาทรัพย์สินวัฒนธรรมในกรณีขัดกันด้วยอาวุธ ฉบับลงวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1954 ตามความในข้อ 7 อนุ 2 และคำสั่งกองทัพบกที่ 197/10959 ลง 27 ส.ค. 2505 7) ประสานงานกับหน่วยงานภายในและภายนอกกองทัพบกเพื่อประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ 8) เตรียมการในการเปิดพิพิธภัณฑ์ให้ข้าราชการในกองบัญชาการกองทัพบก และหน่วยข้างเคียงได้ชมในลักษณะเปิดทั่วไป

เมื่อได้รับคำสั่ง 9) ปฏิบัติตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และ 10) บันทึกและรายงานสถิติผลงานตามหน้าที่ (กรมยุทธการทหารบก, 2558)

นอกเหนือจากหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น บทบาทและหน้าที่พิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติยังได้มีการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ ซึ่งในระหว่างที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้นได้ตรงกับช่วงที่ พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพบก (พ.ศ. 2561 - 2563) ซึ่ง พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ มีดำริให้ปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทั้งในด้านอาคารภายนอก ห้องจัดแสดงภายใน และเนื้อหาสาระในการจัดแสดง ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าบทบาทของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ทั้งในฐานะผู้บัญชาการกองทัพบก และในฐานะส่วนตัวตามที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพบก บ่อยครั้งที่พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์สื่อในลักษณะของการกล่าวถึง “อุดมการณ์ความรักชาติ” ซึ่งนั่นหมายถึงว่าแนวคิดหรือลักษณะรูปแบบของการปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติที่ต้องได้รับการอนุมัติจากพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก ย่อมแสดงถึงสิ่งที่ตัวผู้บัญชาการทหารบกให้ความสำคัญเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ข้อมูลจากศูนย์ประชาสัมพันธ์กองทัพบก (2563) ที่ได้เผยแพร่ข้อมูลเบื้องต้นภายในอาคารพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรตินั้น ระบุถึงการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน จำนวน 5 ห้อง โดยผู้วิจัยขอนำเสนอในส่วนบทวิเคราะห์ที่สะท้อนจากการนำเสนอแต่ละห้อง ดังนี้

1) ห้องที่ 1 “ห้องโหมরণราญ” เป็นห้องที่นำเสนอวิวัฒนาการกองทัพบกในลักษณะการอธิบายเวลาทางประวัติศาสตร์ (Historical timeline) ซึ่งเป็นการจัดแสดงภาพเหตุการณ์จำลองวีรกรรมการรบตั้งแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จนถึงรัตนโกสินทร์ นั่นถือเป็นการนำเสนอการปลูกฝังอุดมการณ์ความรักชาติในการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ผ่านการนำเสนอความเสียสละของบรรพบุรุษไทยในอดีต

2) ห้องที่ 2 “ห้องเสนาสงคราม” มุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการต่อต้านภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งในยุคหนึ่งนั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ถือเป็นภัยคุกคามร้ายแรงที่รัฐบาลและกองทัพป้องกันและดำเนินการปราบปรามอย่างเข้มข้น ซึ่งแน่นอนว่าไม่แปลกใจที่ห้องเสนาสงครามถือเป็นห้องจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑสถานประเภทอาวุธยุทโธปกรณ์จำนวนมากและเกือบจะครบครันที่สุด ส่วนหนึ่งมาจากสถานการณ์และการแพร่หลายของลัทธิดังกล่าวไปในวงกว้าง ตลอดจนกองทัพลือเป็นกลไกสำคัญของรัฐบาลในการปราบปรามลัทธิคอมมิวนิสต์ ผ่านการตั้งชื่อแผน “ยุทธการ” ต่าง ๆ อีกทั้งภายในห้องเสนาสงครามก็ยังนำเสนอในส่วนการเสริมสร้างความร่วมมือกับ

มิตรประเทศในอดีตผ่านการส่งกำลังพลและยุทโธปกรณ์เข้าร่วมศึกสงคราม จึงเป็นการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติผ่านความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในศึกสงครามระดับนานาชาติอีกด้วย

3) ห้องที่ 3 “ห้องจอมทัพไทย” ต้องการนำเสนอการแสดงพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระมหากษัตริย์ไทยในอดีตที่ได้รับการยกย่องเป็นมหาราช โดยภายในห้องจอมทัพไทยยังได้จัดแสดงธงชัยเฉลิมพลนับตั้งแต่อดีต อันเป็นสัญลักษณ์ของชัยชนะ ซึ่งเป็นนการปลุกฝังอุดมการณ์ความรักชาติในด้านการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และความซาบซึ้งใจพระราชกรณียกิจด้านการรบของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์นับตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา

4) ห้องที่ 4 “ห้องพระบารมีปกเกล้าฯ” มุ่งเน้นการปลุกฝังความรักชาติผ่านการแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานกองทัพไทยให้ทัดเทียมนานาประเทศ อันเป็นความภาคภูมิใจของข้าราชการทหารด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

5) ห้องที่ 5 “ห้องการปฏิบัติการกิจที่สำคัญของกองทัพบก” การนำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความสำคัญกับการสร้างสำนึกร่วมกันในการเผชิญกับภัยคุกคามที่ประเทศไทยประสบอยู่ โดยภัยดังกล่าวนั้น พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (2551) ให้คำนิยามว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non - Military threats) อีกทั้งสิ่งที่สะท้อนจากการนำเสนอในส่วนของการร่วมมือด้านการทหารกับมิตรประเทศ ตลอดจนสนับสนุนการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ (UN) ถือเป็นการปลุกฝังอุดมการณ์ความรักชาติที่เป็นเกียรติศักดิ์ของการทหารไทยทัดเทียมกับนานาชาติ

2) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

สำหรับประเด็นด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรตินี้ ตามที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน ทั้งนี้ จากการได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวในประเด็นการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 7 ด้าน อันประกอบด้วย ด้านโครงสร้างการจัดการ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านพันธกิจ ด้านนโยบาย ด้านจริยธรรมกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และด้านการวางแผน (ICOM, 2004, อ้างถึงในกานต์วี ชมเชย, 2557) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้อธิบายถึงการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติที่มีทั้งสอดคล้องกันและแตกต่างกัน สรุปผลได้ดังนี้

1) ด้านโครงสร้างการจัดการ (Management Structure) พบว่า มีการจัดทำเอกสารโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ แผนผัง รวมทั้งชาร์ตการบริหาร ซึ่งโครงสร้างการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ประกอบด้วย ผู้บริหารพิพิธภัณฑ หั้วหน้าพิพิธภัณฑ นายทหาร พิพิธภัณฑ/นายทหารประวัติศาสตร์ ภัณฑารักษ์ และเจ้าหน้าที่สนับสนุนงาน

2) ด้านการทำงานเป็นทีม (Teamwork) พบว่า มีการสนับสนุนให้มีการสื่อสารระหว่าง กันในองค์กร โดยยอมรับในเป้าหมายเดียวกัน รวมถึงมีการพัฒนาวิสัยทัศน์และจัดบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

3) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Public Responsibility) พบว่า มีการดำเนินการเพื่อ บริการแก่สังคมโดยไม่แสวงผลกำไร เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑของทางราชการเพื่อบริการประชาชน ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเข้าชม

4) ด้านพันธกิจ (Mission Statement) พบว่า พิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมี พันธกิจในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสายทหาร รวมถึงการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑที่มีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ การสื่อสารองค์ความรู้ผ่านนิทรรศการโดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างอุดมการณ์ความ รักชาติให้กับกำลังพลและประชาชนที่สนใจ

5) ด้านนโยบาย (Policies) พบว่า มีนโยบายในการพัฒนาให้พิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระ เกียรติเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทหาร และการดำรง อยู่ของรัฐผ่านการจัดแสดงวีรกรรมในการรักษาอธิปไตยของชาติ อีกทั้งยังมีการพัฒนาเป็นแหล่ง รวบรวมองค์ความรู้ทางทหาร เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้ซึมซับเรื่องราวในอดีตและตระหนักถึงคุณค่าการใน วีรกรรมของบรรพบุรุษไทย

6) ด้านจริยธรรมกับการบริหารจัดการ (Museum Ethics and Management) พบว่า พิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมีการบริหารจัดการ การบริหารเงินงบประมาณ รวมทั้ง ทรัพยากร โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นสำคัญ

7) ด้านการวางแผน (Planning) พบว่า พิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ มีการ วางแผนที่มีประสิทธิภาพ ผ่านการแบ่งหน้าที่ในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และมีวงรอบการวัดผลการ ปฏิบัติงาน ตลอดจนมีการพัฒนาปรับปรุงด้านการวางแผนโดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้งานเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพให้สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการต่าง ๆ จะต้อง ได้รับก่อนอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นก่อนเสมอ

3) แนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติใน การเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

สำหรับประเด็นแนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาตินี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับทั้ง 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ และ 2) กลุ่มผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ดังกล่าว สรุปผลได้ดังนี้

พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมีบทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ์ เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านการทหาร และภาพเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตมาจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อจัดแสดงให้แก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของสิ่งดังกล่าว ตลอดจนส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ทหาร ซึ่งถ่ายทอดผ่านการจัดแสดงศิลปวัตถุตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังช่วยปลูกฝังอุดมการณ์ด้านความรักชาติให้แก่กำลังพลและผู้เข้าชมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับหน้าที่สำคัญ 8 ประการ โดยเฉพาะหน้าที่ในการรวบรวมวัตถุ (Collecting) ซึ่งเป็นหน้าที่ประการแรกของพิพิธภัณฑ์สถานที่ต้องรวบรวมวัตถุพิพิธภัณฑ์เพื่อนำมาจัดแสดง (Exhibition) โดยพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติจะเป็นการจัดแสดงศิลปวัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทหาร อีกทั้งยังได้ทำหน้าที่ให้การศึกษา (Museum Education) เพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์อีกด้วย

ทั้งนี้กลุ่มผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมีความต้องการให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติ/ประวัติศาสตร์ทางการทหาร โดยมุ่งเน้นในการนำเสนอเรื่องราวที่สำคัญในอดีต ทั้งในส่วนพระมหากษัตริย์คุณของบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ รวมถึงการปฏิบัติการที่สำคัญของกองทัพบกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์มีความคาดหวังต่อบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกในการด้านการเสริมสร้างการเรียนรู้ อุดมการณ์ความรักชาติ อีกทั้งในด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ มีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ อันได้แก่ มีโครงสร้างการจัดการ มีการทำงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบต่อสังคม ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีพันธกิจ นโยบาย และการวางแผนในการดำเนินงานอนุรักษ์ เก็บรักษา และจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ทหารที่ทรงคุณค่า ซึ่งการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมุ่งเน้นไปสู่การเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติที่สำคัญ

สำหรับอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ในมุมมองของผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์ นายทหารประวัติศาสตร์ และภัณฑารักษ์ คือ ยังคงมีข้อจำกัดด้านกำลังพลหรือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานไม่ตรงกับสายงาน

ตลอดจนยังมีปัญหาการอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑที่เปราะบางชำรุดเสียหายง่าย และสุดท้ายข้อจำกัดของสภาพอาคารโบราณที่ทำจากไม้ซึ่งมีความยากในการควบคุมอุณหภูมิภายใน ทำให้เกิดความชื้นไปสร้างความเสียหายให้แก่วัตถุพิพิธภัณฑ ทั้งนี้จากการสะท้อนถึงอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในมุมมองของผู้เข้าชม จะเห็นได้ว่าเป็นข้อจำกัดในการเข้าชม ไม่ว่าจะเป็นการต้องทำหนังสือขออนุญาตแจ้งล่วงหน้าโดยต้องเข้าชมเป็นหมู่คณะ ไม่สามารถรองรับการเข้าชมของประชาชนทั่วไปได้ อีกทั้งผู้เข้าชมยังมองว่าสถานที่ อาคารพิพิธภัณฑที่มีความคับแคบในการรองรับหมู่คณะหลายคน จึงต้องใช้การจัดให้เข้าชมเป็นรอบ ๆ เพื่อลดความแออัด

สำหรับข้อเสนอแนะอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ขจัดอุปสรรค ควรมีการเสนอแนะให้คัดเลือกบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญตามคุณวุฒิเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังเสนอให้มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงานในการบำรุงรักษาและอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ มีความรู้ความเข้าใจตามหลักวิชาการเพื่อป้องกันการก่อให้เกิดความเสียหายจากความเปราะบางของวัตถุพิพิธภัณฑ ทั้งนี้ ยังมีการเสนอให้กำหนดแผนงานระยะสั้น 3 เดือน เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมไม่ล่าช้าจนเกินไป ตลอดจนในส่วนของอาคารที่เกิดความชื้นจากสภาพอาคารที่ทำจากไม้ จึงเสนอแนะให้ติดตั้งเครื่องวัดความชื้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่วัตถุพิพิธภัณฑต่อไป

ในขณะที่ข้อเสนอแนะที่ได้รับการเสนอจากผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ โดยส่วนใหญ่เป็นการเสนอให้ลดขั้นตอนในการทำหนังสือขออนุญาตเข้าชม เนื่องจากอาคารพิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ เป็นส่วนราชการที่เกี่ยวกับความมั่นคง จึงมีขั้นตอนกระบวนการที่ซับซ้อนกว่าพิพิธภัณฑทั่วไป ทั้งนี้ สำหรับประเด็นต่อมาที่ได้รับการสะท้อน คือการเสนอเปิดบริการแก่ประชาชนทั่วไปด้วย อาจจะในส่วนวันหยุดราชการ หรือเนื่องในวันสำคัญของกองทัพบก เพื่อให้ประชาชน นักเรียน นิสิต และนักศึกษาได้เข้าชม เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรักชาติแก่ประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑทหาร ในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ สามารถอภิปรายและสรุปผลการศึกษาซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) บทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

สำหรับพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ นั้น ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่กองทัพบกได้กำหนดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนกลางของกองทัพบก ทำหน้าที่ในการรวบรวม อนุรักษ์ เก็บรักษา จัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์และเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า และบริการแก่ข้าราชการทหาร พลเรือน และประชาชนทั่วไป อีกทั้ง ยังเป็นสถานที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับข้าราชการ ตลอดจนโน้มนำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจในบทบาทของกองทัพบก ในการป้องกันและรักษาอธิปไตยของชาติผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ทหาร โดยเฉพาะการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของวัตถุจัดแสดง รวมทั้งการสื่อสารองค์ความรู้ผ่านนิทรรศการโดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การบริหารงานในฐานะผู้บัญชาการทหารบก ของพลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ได้มีการปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติใหม่อีกครั้ง หลังจากที่ไม่ได้มีการปรับปรุงมาเป็นระยะเวลาพอสมควร ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ได้ให้ความสำคัญกับ “อุดมการณ์ความรักชาติ” มาก โดยการปรับปรุงดังกล่าว ได้แบ่งห้องจัดแสดงต่าง ๆ จำนวน 5 ห้อง ประกอบด้วย 1) ห้องโหมรอนราญ 2) ห้องเสนาสงคราม 3) ห้องจอมทัพไทย 4) ห้องพระบารมีปกเกล้าฯ และ 5) ห้องการปฏิบัติการที่สำคัญของกองทัพบก ซึ่งแต่ละห้องจะมีลักษณะรูปแบบการนำเสนอแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ หากพิจารณาการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ และการสื่อสารองค์ความรู้ผ่านนิทรรศการ จำนวน 5 ห้อง ที่กล่าวมานั้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสัดส่วนการนำเสนออุดมการณ์ด้านความรักชาติที่เมื่อกล่าวถึงชาติ การได้มาซึ่งความเป็นชาติของไทยมักจะผนวกผูกไว้เข้ากับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทยในแต่ละยุคสมัย ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอวัตถุพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการภายในห้องโหมรอนราญ ที่จัดแสดงการจำลองเหตุการณ์ครั้งประวัติศาสตร์ ตั้งแต่การรบที่ทุ่งลาดหญ้าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และการส่งทหารอาสาเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และการจัดแสดงธงชัยเฉลิมพลอันเป็นธงตราแผ่นดินที่พระมหากษัตริย์พระราชทานเพื่อเป็นตัวแทนพระองค์ในการรบครั้งสำคัญ

2) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยพบว่าสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนประเด็นการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 7 ด้าน อันประกอบด้วย ด้านโครงสร้างการจัดการ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านพันธกิจ ด้านนโยบาย ด้านจริยธรรมกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และด้านการวางแผนนั้น การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิม

พระเกียรติได้ดำเนินการครบถ้วนและสอดคล้องทั้ง 7 ด้าน ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการตามที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านโครงสร้างการจัดการ (Management Structure) ที่มีการจัดทำเอกสารโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ แผนผังและชาร์ตการบริหาร ในส่วนด้านการทำงานเป็นทีม (Teamwork) นั้น การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติได้มีการสนับสนุนการสื่อสารระหว่างองค์กร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาวิสัยทัศน์และจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม ในขณะที่ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Public Responsibility) ได้มุ่งหวังการดำเนินการเพื่อบริการแก่สังคมโดยไม่แสวงผลกำไร หรือเป็นพิพิธภัณฑ์ของเพื่อบริการประชาชน ไม่เก็บค่าเข้าชม ทั้งนี้ในส่วนด้านพันธกิจ (Mission Statement) นั้น พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมุ่งเน้นพันธกิจในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสายทหาร รวมถึงการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติให้กับกำลังพลและประชาชนที่สนใจ ซึ่งสอดคล้องกับด้านนโยบาย (Policies) ที่ต้องการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทหาร และการดำรงอยู่ของรัฐผ่านการจัดแสดงวีรกรรมในการรักษาอธิปไตยของชาติ ในขณะที่ด้านจริยธรรมกับการบริหารจัดการ (Museum Ethics and Management) นั้น พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติได้ยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการเป็นสำคัญ และท้ายที่สุดด้านการวางแผน (Planning) พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติได้มีการวางแผนในลักษณะการแบ่งหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มีวงรอบการวัดผลการปฏิบัติงาน นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลง

3) แนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ

ในส่วนของแนวทางการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาตินั้น จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสะท้อนประเด็นสำคัญของผู้ให้ข้อมูลตามที่ได้กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ คือการอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านการทหาร และภาพเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตมาจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อจัดแสดงให้แก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของสิ่งดังกล่าว รวมไปถึงการส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ทหารซึ่งถ่ายทอดผ่านการจัดแสดงศิลปวัตถุตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน อันนำไปสู่การปลูกฝังอุดมการณ์ด้านความรักชาติให้แก่กำลังพลและผู้เข้าชม ทั้งนี้ในแง่ของบทบาทและหน้าที่ตามที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับหน้าที่สำคัญ 8 ประการของพิพิธภัณฑ์

โดยเฉพาะหน้าที่ในการรวบรวมวัตถุ (Collecting) ซึ่งเป็นหน้าที่ประการแรกของพิพิธภัณฑ์สถานที่ต้องรวบรวมวัตถุพิพิธภัณฑ์เพื่อนำมาจัดแสดง (Exhibition) ซึ่งพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมุ่งเน้นการจัดแสดงศิลปวัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทหาร เพื่อทำหน้าที่ให้การศึกษา (Museum Education) และเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ทหารอีกด้วย

ในขณะที่มุมมองของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติซึ่งได้สะท้อนถึงบทบาทและหน้าที่ที่มีความต้องการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติ/ประวัติศาสตร์การทหาร โดยมุ่งเน้นในการนำเสนอเรื่องราวที่สำคัญในอดีต ทั้งในส่วนพระมหากษัตริย์คุณของบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ รวมถึงการปฏิบัติการที่สำคัญของกองทัพบกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์มีความคาดหวังต่อบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกในด้านการเสริมสร้างการเรียนรู้อุดมการณ์ความรักชาติ อีกทั้งในส่วนของการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างอุดมการณ์ด้านความรักชาติ ซึ่งได้รับการสะท้อนถึงการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ อันได้แก่ มีโครงสร้างการจัดการ มีการทำงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบต่อสังคม ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีพันธกิจ นโยบาย และการวางแผนในการดำเนินงานอนุรักษ์ เก็บรักษา และจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ทหารที่ทรงคุณค่า ซึ่งการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติมุ่งเน้นไปสู่การเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติที่เป็นสิ่งสำคัญในขณะเดียวกันมุมมองประเด็นด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างอุดมการณ์ด้านความรักชาติที่ได้สะท้อนโดยผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เป็นการสะท้อนถึงพันธกิจ นโยบาย และแผนงานของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ผ่านการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์การทหาร โดยมีบุคลากรที่ทำงานเป็นทีมอย่างแข่งขัน และที่สำคัญมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติให้แก่ประชาชนและความสามัคคีปรองดองของคนในชาติได้

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

1) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1) พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติควรมุ่งเน้นการพัฒนาด้านประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติให้เข้าถึงกลุ่ม

ประชาชนมากขึ้น เช่น การจัดทำเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ฯ เป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่สนใจและประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ฯ ควรเพิ่มภาคภาษาอังกฤษขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชาวต่างชาติที่มีความสนใจพิพิธภัณฑ์ฯ

1.2) พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติควรเปิดให้ผู้สนใจกลุ่มเล็ก ๆ สามารถเข้าชมได้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเยี่ยมชมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และนักวิจัย ที่ต้องการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอุดมการณ์ความรักชาติผ่านการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ ซึ่งปัจจุบันประเด็นดังกล่าวในลักษณะนี้ยังมีปริมาณค่อนข้างน้อย

1.3) แม้ว่าปัจจุบันการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์จำนวน 5 ห้อง ภายในพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติจะสะท้อนถึงการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติที่น่าสนใจและทรงคุณค่า แต่การศึกษาต่อการจัดแสดงดังกล่าวค่อนข้างทำความเข้าใจยาก มีความซับซ้อนอยู่บ้าง จึงต้องอาศัยภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์นำชมเพื่อสะท้อนเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาหรือเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้ผู้สนใจควรศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเชิงปริมาณควบคู่กับเชิงคุณภาพ (Mixed Methods) เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติมาต่อยอด สร้างเข้าใจของผลที่ได้รับในการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติในการเสริมสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศที่มากพอต่อการส่งเสริมอุดมการณ์ด้านความรักชาติ โดยควรมีการเพิ่มมิติของการเก็บข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรหรือด้านผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมยุทธการทหารบก. (2558). **คำสั่งกองประวัติศาสตร์ทหาร สำนักนโยบายและแผน กรมยุทธการทหารบก เรื่องกำหนดหน้าที่**. กรุงเทพฯ: กองทัพบก.
- กองประวัติศาสตร์ทหาร. (ม.ป.ป.). **พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรี้น ดิง เฮ้าส์.
- กานต์รวี ชมเชย. (2557). **การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ กรณีศึกษามิวเซียมสยามและพิพิธภัณฑ์ บ้านไทยจิตรลดา**. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2551). **กองทัพไทยกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่**. กรุงเทพฯ: สมาคม รัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์ประชาสัมพันธ์กองทัพบก. (2563). **พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ**. กรกฎาคม 1, 2563, จาก <https://armyprcenter.com>.
- สิทธิชัย คัดตะพันธ์. (2558). **แนวทางการพัฒนางานการปลูกฝังอุดมการณ์ความรักชาติของนักศึกษา วิชาทหาร ชั้นปีที่ 3 มณฑลทหารบกที่ 13**. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยเสนาธิการทหาร.
- Sargent, T.L. (2009). **Contemporary Political Ideologies: A Comparative Analysis**. Columbia: University of Missouri.

